

**DE TOEPASSING VAN HERSTEL-
RECHT BIJ ANTI-LHBT
HAATMISDRIJVEN**

VEELBELOVENDE STRATEGIEËN

ACKNOWLEDGEMENTS

Content editor: Malini Laxminarayan, European Forum for Restorative Justice

Graphic design: Marian Coppieters, Çavaria

Publisher: LetsGoByTalking Project Consortium, 2021

This publication was produced as part of the project LetsGoByTalking: Innovative paths through restorative justice for victims of anti-LGBT hate crimes, co-funded by the Justice Programme of the European Union (2014-2020). The content of this publication represents the views of the authors only and is their sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

INHOUDSOPGAVE:

- A SAMENVATTING**
- B INLEIDING IN HET HERSTELRECHT EN HAAT-MISDRIJVEN**
- C HET VERHAAL VAN EEN SLACHTOFFER: DE BEHOEFTE AAN HERSTELRECHT**
- D VEELBELOVENDE STRATEGIEËN: BELGIË**
- E VEELBELOVENDE STRATEGIEËN: BULGARIJE**
- F VEELBELOVENDE STRATEGIEËN: ITALIË**
- G VEELBELOVENDE STRATEGIEËN: NEDERLAND**
- H VEELBELOVENDE STRATEGIEËN: POLEN**
- I VEELBELOVENDE STRATEGIEËN: SPANJE**
- J VEELBELOVENDE STRATEGIEËN VAN EEN NIET-PROJECTPARTNER (ENGELAND)**
- K VEELGESTELDE VRAGEN**
- L STRATEGIEËN OM NETWERKEN EN SAMENWERKINGEN TE BEVORDEREN**
- M CONCLUSIE EN MEER INFORMATIE**

A

SAMENVATTING

De aandacht voor herstelrecht is groeiende en zo ook het onderzoek ernaar. Er is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden die het herstelrecht biedt voor delicten waarbij kwetsbare slachtoffers betrokken zijn, zoals slachtoffers van seksueel geweld of minderjarige slachtoffers. De specifieke context van deze misdrijven is van invloed op de beleving van het slachtoffer en de dader bij deelname aan herstelrechtprocedures. Daarom moeten deze specifieke kenmerken zorgvuldig worden meegewogen. Slachtoffers van haatmisdrijven vormen een bijzonder kwetsbare groep vanwege de aard van het misdrijf: een aanval op hun identiteit. In veel gevallen komt het misdrijf boven op de voortdurende discriminatie en misbruik waarmee ze in de loop der jaren te maken hebben gehad. Tegelijkertijd is het ook cruciaal om te begrijpen waarom daders deze vormen van geweld en discriminatie gebruiken om beter in te kunnen schatten welke rol herstelrecht kan spelen.

Herstelrecht wordt gedefinieerd als: 'Een proces waarbij het slachtoffer en de dader in staat worden gesteld, indien zij er vrijwillig mee instemmen, actief deel te nemen aan het oplossen, met de hulp van een onpartijdige derde, van zaken die het gevolg zijn van het strafbare feit' (EU-Richtlijn Slachtofferrechten, Richtlijn 2012/29/EU). Het herstelrecht is een manier van reageren op strafbaar gedrag waarbij niet alleen aandacht wordt besteed aan de schending van het recht, maar ook en vooral aan het leed dat het slachtoffer is aangedaan. Belangrijke waarden van het herstelrecht zijn het faciliteren van de dialoog, focus op schade, participatie, rechtvaardigheid, waarheid, verantwoordelijkheid en respect voor de menselijke waardigheid (Chapman & Törzs, 2018). Voor slachtoffers van (anti-LHBT) haatmisdrijven biedt het herstelrecht de mogelijkheid om actief betrokken te raken en zo te begrijpen hoe iemands identiteit een rol heeft gespeeld, maar ook om de balans en het gevoel van macht en regie te hervinden dat door het strafbaar feit verloren is gegaan.

Het doel van deze brochure is veelbelovende strategieën te verzamelen en antwoorden te geven op de meest gestelde vragen. Tevens willen we met deze brochure de bewustwording vergroten bij beleidsmakers en belangrijke stakeholders, door te laten zien hoe in verschillende landen herstelrecht kan worden ingezet in geval van anti-LHBT haatmisdrijven. Een duidelijke uitkomst van het LetsGoByTalking project is de behoefte aan verdere samenwerking tussen professionals in maatschappelijke organisaties, herstelrecht professionals en professionals die werkzaam zijn binnen het strafrecht. Deze samenwerking zou ervoor moeten zorgen dat slachtoffers van haatmisdrijven gemakkelijker de weg naar het herstelrecht kunnen vinden maar ook dat de slachtoffers op een sensitieve manier worden benaderd. Een benadering waarbij rekening wordt gehouden met de behoeften die ontstaan na het meemaken van een strafbaar feit dat gericht is tegen iemands identiteit. De doelgroep van deze brochure is dus breed, ook omdat het inzichten biedt in het gebruik van het herstelrecht bij anti-LHBT haatmisdrijven. Dit inzicht is nog grotendeels afwezig en heeft extra aandacht nodig.

Op de volgende pagina's worden er voorbeelden gegeven van de huidige mogelijkheden in de zes landen die deelnemen aan het project LetsGoByTalking. De voorbeelden laten zien dat de vooruitgang op het gebied van haatmisdrijven in de verschillende landen wisselend is (België, Bulgarije, Italië, Nederland, Polen en Spanje). Deze voorbeelden bieden een eerste kijkje in de huidige nationale stand van zaken maar ook in de toekomstige mogelijkheden. Hoewel de aanpak en de beschikbare programma's variëren zijn er ook overeenkomsten vast te stellen, en worden lacunes en behoefte aan verbetering duidelijk. We nodigen de lezer uit om met ons hierover na te denken. Er is nog een lange weg te gaan om herstelrechtprofessionals en LHBT-experts bij elkaar te brengen zodat zij van elkaars expertise kunnen profiteren en samen kunnen reflecteren.

INLEIDING IN HET HERSTELRECHT EN HAATMISDRIJVEN

B

Herstelrecht, zowel als denkrichting en ook als uitvoeringspraktijk, is substantieel gegroeid in de laatste 30 jaar. Er is meer kennis over hoe deze vorm van geschilbeslechting kan worden gebruikt in de meest uitdagende situaties, bijvoorbeeld bij zware misdrijven zoals seksueel geweld en moord. In beide gevallen geldt dat een dieper begrip van de complexiteit en kenmerken van deze vormen van criminaliteit een vereiste is. Dit geldt ook voor haatmisdrijven, waar de gevolgen vaak schadelijk zijn voor slachtoffers door de link die het geweld of de intimidatie heeft met de identiteit van het slachtoffer. Het herstelrecht is een andere benadering om op deze misdrijven te reageren. Het is hiervoor van belang om te begrijpen hoe slachtoffers en daders van haatmisdrijven het beste kunnen worden benaderd. Daarnaast moet er inzicht worden verkregen in het motief van de dader. Tevens is het belangrijk om meer begrip te krijgen over de schade die is geleden en veroorzaakt. Tot slot is inzicht in de impact van dit soort misdaden op de grotere samenleving van cruciaal belang. Omdat de verbinding tussen het herstelrecht en haatmisdrijven nog relatief nieuw is, kan het erg waardevol zijn om te leren van bestaande praktijken.

Het herstelrecht heeft een aantal kenmerken: een dialoog die de inclusiviteit van het slachtoffer benadrukt; de prioriteit die gegeven wordt aan de schade die het slachtoffer heeft geleden; de dader die verantwoordelijkheid neemt; en een onpartijdige mediator of facilitator die de dialoog faciliteert. In deze brochure zijn ook andere nuttige praktijken in beeld gebracht, zoals herstelgerichte programma's die meer toekomstgericht (en dus preventief) zijn, slachtofferbewustzijn programma's voor gevangenen, programma's voor daders om hen bewust te maken van de schade die zij het slachtoffer hebben aangedaan en andere programma's voor daders die het nemen van verantwoordelijkheid en bevorderen van herstel benadrukken.

Wat zijn cruciale elementen wanneer je gebruik wil maken van deze programma's? Wat zijn de voordelen voor slachtoffers en daders van haatmisdrijven? In hoeverre is het voldoende om een slachtoffergerichte benadering te hanteren bij de toepassing van herstelrecht, en in hoeverre moeten we traumasensitief werken? De schade voor slachtoffers is vaak groot omdat hun identiteit en persoonlijkheid is aangevallen door het misdrijf. Het geweld, misbruik of dreiging hiervan, in combinatie met de aanval op de identiteit, kan leiden tot een verhoogd gevoel van hulpeloosheid en een gevoel van onzekerheid. Fenomenen zoals geïnternaliseerde homofobie of vooroordelen en de impact van de aanhoudende discriminatie kunnen niet over het hoofd worden gezien. Het gevoel van eigenwaarde is aangetast en de plaats van het slachtoffer in de samenleving is in twijfel getrokken. Dit vereist een reactie die deze gevolgen aanpakt. Voor de dader - die vaak pogingen zal doen om onder zijn verantwoordelijkheid uit te komen - ontstaat er de mogelijkheid om empathie te ontwikkelen wanneer hij of zij met zijn of haar acties wordt geconfronteerd.

In de meeste landen ontbreken herstelrechtprogramma's die specifiek gericht zijn op slachtoffers van haatmisdrijven. Een echte slachtoffergerichte benadering kan ervoor zorgen dat slachtoffers van haatmisdrijven het gevoel hebben dat gerechtigheid is bereikt. De vraag is dan hoe in het strafproces ervoor te zorgen dat er rekening wordt gehouden met de behoeften en de beleving van slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven.

HET VERHAAL VAN EEN SLACHTOFFER¹: DE BEHOEFTE AAN HERSTELRECHT

C

Mark* is slachtoffer geworden van fysiek geweld vanwege zijn identiteit. Hij heeft medische en langdurige psychologische hulp nodig gehad vanwege de mentale gevolgen die hij hierdoor ondervond. Mark was zich niet bewust van organisaties of instituties die slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven ondersteunen, op de politie na. Volgens hem is het gebrek aan toegang tot steun vooral te wijten aan de angst die er bestaat om niet serieus te worden genomen door deze hulporganisaties.

Zoals bij meer slachtoffers van haatmisdrijven, werd het herstelrecht niet aangeboden aan Mark. Toen hem gevraagd werd wat deelname aan een dergelijk proces voor hem had kunnen betekenen, gaf hij aan dat dit hem erkenning en steun had kunnen bieden. Zoals hij zei: "Ik zou in zijn gegaan op het aanbod omdat ik denk dat het belangrijk is dat ik mijn verhaal kan vertellen en mijn pijn kan uiten. De dader moet begrijpen wat hij mij heeft aangedaan en hoeveel impact dit heeft gehad op mijn leven."

Mark gaf aan dat het bevorderen van toepassing van herstelrecht erg belangrijk is voor het welbevinden van de slachtoffers. Wat betreft het strafrechtstelsel vindt hij het belangrijk dat het haatmotief benoemd wordt. Met andere woorden, de rechter moet erkennen dat iemand is aangevallen vanwege de LHBT-identiteit, maar vaak is dit niet het geval.

¹ Bovenstaand slachtofferperspectief is afkomstig uit de interviews die zijn gevoerd tijdens het LetsGoByTalking project. De toepassing van herstelrecht bij haatmisdrijven moet ook worden bekeken in relatie tot de dader, ook al lag de nadruk van het project daar niet op. Voor de dader kan het begrip van de specifieke schade die wordt veroorzaakt door de aanval op iemands identiteit, positieve gevolgen hebben en in meer succesvolle gevallen zelfs leiden tot een minder vooringenomen en discriminerende houding. Om dit proces volledig te begrijpen, is echter meer onderzoek nodig en moeten veelbelovende strategieën die specifiek betrekking hebben op de dader worden onderzocht.

Vanuit Marks perspectief kan het voeren van een gesprek met de dader leiden tot beter begrip van het motief van de dader. Door deel te nemen aan een dergelijk gesprek, kan de dader daarnaast wellicht van standpunt veranderen. Tegelijkertijd heeft Mark zorgen dat wanneer de dader geen enkel teken van berouw zou tonen, dit hem alleen meer pijn zal bezorgen.

Mark zou graag zien dat professionals de juiste benadering aanbieden aan slachtoffers. Hiervoor hebben zij vaardigheden nodig om effectief te luisteren naar de pijn en schade die het slachtoffer heeft geleden zodat de uitkomst zich richt op de schade van het slachtoffer en niet enkel op de bestraffing van de dader. Volgens Mark: "Een slachtoffer moet altijd centraal staan in het recht. Zij zijn degene die door moeten gaan met hun leven ondanks de pijn die hen is bezorgd. Ik denk dat het straffen van de dader minder prioriteit zou moeten hebben dan het helpen van het slachtoffer."

Hoewel Marks verhaal uniek is, lijkt het op de situatie van veel slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven. Slachtoffers zijn geïnteresseerd in herstelrecht, maar zich niet bewust van hun opties. Mark had contact met een lokale NGO die hem had kunnen doorverwijzen naar een bemiddelingsdienst, wat niet gebeurd is. Dit illustreert het belang om de mogelijkheden van de toegang tot herstelrecht te vergroten door samenwerking tussen organisaties en belanghebbenden aan te moedigen.

*Naam is gewijzigd voor anonimiteitsdoeleinden

VEELBELOVENDE STRATEGIEËN: BELGIË

D

In België bestaan er verschillende herstelrechtprogramma's en herstelrechtpraktijken zoals politiebemiddeling, educatieve sancties die gericht zijn op houdingverandering van de daders en het herstel bevorderen, conferencing voor jongeren (Hergo) en minnelijke bemiddeling. Er zijn geen specifieke richtlijnen over hoe om te gaan met (anti-LHBT) haatmisdrijven. Hier focussen we op twee vormen die zowel het herstelrecht als de LHBT- of discriminatiekwesies samenbrengen.

Ten eerste zijn Mediante (Wallonië) en Moderator (Vlaanderen), twee herstelrechtorganisaties in België die zich lokaal bezighouden met herstel en bemiddeling. Mediation for redress (Bemiddeling ten behoeve van genoegdoening) is een aanpak die de strafzaak niet vervangt, en door eenieder kan worden aangevraagd, dus zowel door het slachtoffer als de dader. In de meeste gevallen stuurt het openbaar ministerie zaken door naar de relevante bemiddelingsservice. Bemiddeling is een recht, is onafhankelijk van de strafrechtelijke procedure en kan naast of na afloop van de strafprocedure plaatsvinden, aldus vastgelegd in wetgeving uit 2005. Hoewel de wet de randvoorwaarden van het proces vastlegt (denk hierbij aan actieve deelname en communicatie), is er geen strikte procedure voorgeschreven. Partijen moeten zelf beslissen hoe zij invulling willen geven aan de bemiddeling, dit om ervoor te zorgen dat de bemiddeling volledig in het teken van hun behoeften staat. In de procedures ligt de focus op de dialoog in plaats van op de afwikkeling en kan door beide organisaties (Mediante en Moderator) worden uitgevoerd. Hoewel rechters niet verplicht zijn om de uitkomst van de bemiddeling mee te nemen in hun oordeel, mogen zij dit wel doen.

Bemiddeling benadrukt de slachtofferinclusiviteit en het centraal stellen van de behoeften van de slachtoffers. Dit laatste is cruciaal bij een haatmisdrijf. Herstelrecht biedt de ruimte aan slachtoffers om zelf aan te geven waar zij het meeste aan hebben. Hierbij kan je denken aan bijvoorbeeld het vertellen over de schade die zij hebben opgelopen aan hun identiteit. Alleen door

het centraal stellen van het slachtoffer worden slachtoffers van (anti-LHBT) haatmisdrijven in de gelegenheid gesteld om deel te nemen aan de dialoog waarmee zij uiting kunnen geven aan het unieke karakter van het leed dat hun is aangedaan. Alleen zo kan de dienstverlening worden aangepast aan de persoonlijke behoeften van slachtoffers.

Ten tweede, reguleert de circulaire nr. COL 13/2013 inzake discriminatie en haatmisdrijven van de minister van Justitie, de minister van Binnenlandse Zaken en het College van procureurs-generaal bij de hoven van beroep, de samenwerking van Unia (een zelfstandige publieke instelling die strijdt tegen discriminatie en racisme), de politie, het openbaar ministerie en het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen. Herstelgerichte bemiddeling moet worden overwogen door het openbaar ministerie in het geval van discriminatie, haatmisdrijven of haatzaaien. Een rechter kan ook andere alternatieve maatregelen opleggen. Organisaties zoals Unia kunnen deelnemen in een programma voor daders, hoewel ze niet verplicht zijn om mee te doen. Unia heeft geëxperimenteerd met deze vormen van herstelgerichte processen zodat zij beter begrijpen hoe en wanneer een dergelijk proces zoals bemiddeling kan worden toegepast. Unia heeft in dit geval de rol van deelnemer in de bemiddeling, met als doel een constructieve, buitengerechtelijke afdoening. In de termen van alternatieve maatregelen, niet noodzakelijk het herstelrecht zoals eerder gedefinieerd, helpt Unia zowel het slachtoffer als de dader. Dit doen zij mede door alternatieve maatregelen aan te bieden en zich te richten op onderwijs en gedragsverandering. Hiervoor is uitwisseling van informatie en ervaringen over de achtergrond, betekenis en gevolgen van haatmisdrijven en haatspraak nodig.

E VEELBELOVENDE STRATEGIËN: BULGARIJE

In Bulgarije bestaan nog geen herstelgerichte programma's die zich richten op anti-LHBT haatmisdrijven of haatmisdrijven in het algemeen. Verschillende sociale organisaties hebben in de afgelopen 20 jaar succesvol herstelgerichte programma's geïmplementeerd in verschillende contexten (bijvoorbeeld gevangenis, onderwijs en familie). De meeste van deze programma's waren echter projectmatig. Momenteel is er een bloeiende community van professionals die op verschillende manieren het herstelrecht proberen te implementeren. Ook is deze groep aan het lobbyen voor juridische veranderingen in dit veld. Anti-LHBT haatmisdrijven worden niet als zodanig geclassificeerd of vervolgd en daarom is de toegang tot herstelrecht voor dergelijke zaken en voor de slachtoffers en daders beperkt. Verschillende organisaties hebben zich bereid verklaard om in de toekomst samen te werken met de LHBT-community om LHBT gerelateerde problemen aan te pakken, inclusief de anti-LHBT haatmisdrijven. Een voorbeeld is de praktijk van het Crime Prevention Fund (IGA).

De IGA, gevestigd in Pazardzhik, werkt actief met delinquenten en oud-gevangenen en is het enige centrum van dit type in het land. Het aanbod bestaat uit cognitieve gedragstherapie met sessies over verschillende onderwerpen, gecombineerd met het trainen van sociale, emotionele en communicatieve vaardigheden. Voor minderjarige plegers ligt de focus op het ontwikkelen van empathie. De organisatie gebruikt herstelgerichte benaderingen om recidive aan te pakken.

IGA heeft ook programma's voor directe bemiddeling tussen slachtoffers en daders. Omdat in veel gevallen ofwel de dader ofwel het slachtoffer niet mee wil werken is het aantal zaken beperkt. Professionals beoordelen per zaak of directe bemiddeling de beste aanpak is en een grote kans heeft om positief uit te pakken. Er zijn echter zaken waarin beide partijen willen deelnemen, maar een professional de keuze maakt om de bemiddeling niet door te zetten. Een dergelijke beslissing ontnemt zowel slachtoffer als dader zeggenschap, wat ingaat tegen het principe van het herstelrecht. Recent heeft

IGA ook familie group conferencing geïmplementeerd als een methode voor herstel en re-integratie van oud-gevangenen in de maatschappij en bij hun families.

De ervaring van IGA-Pazardzhik in het werken met de families van daders kan ook inzichten geven in werken met de families van daders van haatmisdrijven. Het kan daders helpen om hun vooroordelen, die ten grondslag liggen aan het (gepleegde) haatmisdrijf, onder ogen te zien en hun familie helpen hem te laten re-integreren in hun sociale groep. Wanneer het proces in gang wordt gezet vraagt de organisatie de dader om toestemming voor deelname. Indien de dader akkoord gaat, benadert de organisatie het slachtoffer met dezelfde vraag. Daders moeten toegeven dat zij schuldig zijn voordat er kan worden gestart met het bemiddelingsproces. De toetsing wordt gedaan door een psycholoog aangezien bemiddeling wordt gezien als een psychologisch proces. De psycholoog toetst of het slachtoffer en de dader adequate cognitieve vaardigheden hebben en emotioneel volwassen zijn. Het proces heeft tot doel berouw en spijt bij de dader te bewerkstelligen, gebaseerd op empathie. Deze empathie wordt opgewekt door het samenbrengen van de dader en de persoon die onder het handelen van de dader heeft geleden. Dit kan een familielid zijn of iemand anders waarmee een hechtere band bestaat. De opbouw van empathie kan ook de sleutel zijn bij het aanpakken van onderliggende vooroordelen.

VEELBELOVENDE STRATEGIEËN: ITALIË

F

In Italië ontbreekt een normatief en juridisch kader voor anti-LHBT haatmisdrijven. Dit maakt het moeilijk om concrete gevallen te identificeren waarin herstelrecht toegepast is bij een misdrijf gemotiveerd door homohaat of transfobie. Hoewel er geen programma's zijn die specifiek gericht zijn op (anti-LHBT) haatmisdrijven, bestaan er veelbelovende strategieën die met een slachtoffergerichte en op dialoog gebaseerde benadering, gericht op het aanbieden van diensten aan slachtoffers, met een protocol dat kan worden aangepast aan haatmisdrijven. Vanwege het brede scala aan diensten op lokaal niveau, worden hier enkele van de meest relevante gepresenteerd.

COnTatto is een project dat opereert in de sociale context. In dit project is er een mogelijkheid om conflicten op te lossen door middel van luisteren en het voeren van dialoog, waarbij gestreefd wordt naar cultuurverandering. COnTatto houdt zich bezig met gemeenschapswelzijn en creëert herstelgerichte paden binnen de gemeenschappen waar zij actief is. Het project creëert bewustzijn over herstelrecht, zijn methodes en het belang van nieuwe perspectieven op recht en straffen. Hoewel het COnTatto programma zich niet specifiek richt op slachtoffers van haatmisdrijven, is het gemeenschapselement relevant omdat het kan leiden tot een nieuw gevoel van inclusiviteit en veiligheid.

Het Centro per la Giustizia Riparativa e per la Mediazione in de stad Milaan heeft een lange traditie van herstelgerichte benaderingen, gericht op het bevorderen van herstel en het versterken van het gevoel van veiligheid. De organisatie erkent en behandelt zowel de behoeften van slachtoffers als de gevolgen voor de gemeenschap waar het misdrijf heeft plaatsgevonden, en biedt een slachtoffergerichte aanpak. Herstelrecht is hierbij het hoofddoel. Hoewel de focus niet op haatmisdrijven ligt, zijn er wel misdrijven met een haatmotief richting LHBT-personen afgedaan door middel van bemiddeling. De haalbaarheid van elke casus wordt individueel beoordeeld.

Centro Italiano per la Promozione della Mediazione is een NGO die is opge-

richt in 1995 door een groep criminologen, sociologen, psychologen, rechters en sociaal werkers. Deze organisatie is een van de eerste met een aanbod van training en implementatie van bemiddeling. Het doel van de NGO is het bevorderen van op een dialoog gebaseerde oplossing van conflict door bemiddeling tussen partijen. Daarnaast werken zij aan bevordering van samenwerking door organisaties en bieden zij voorlichting.

Caritas Italiana is een organisatie die in 1971 is opgericht met het doel om de waarden van liefdadigheid, menselijke waardigheid, ontwikkeling, sociale rechtvaardigheid en vrede te promoten. Lokale afdelingen hebben in de laatste decennia aandacht besteed aan het onderwerp 'herstelrecht'. Er zijn een aantal kenmerken in hun aanbod die interessant kunnen zijn voor toepassing in de bemiddeling bij haatmisdrijven, bijvoorbeeld hun narratieve methode om gemeenschappelijke waarden te ontwikkelen.

Aleteia, opgericht in Florence in 2010, wil relaties binnen de gemeenschap verbeteren en de behoeften van specifieke doelgroepen aanpakken. Aleteia beheert het Centro Interdisciplinare di Giustizia Riparativa Minorile, dat herstelrecht toepast in het jeugdstrafrecht. Sinds 2016 beheert Aleteia samen met Apab het project MeF, een nieuw door de overheid medegefinancierd project voor herstelgerichte en educatieve activiteiten.

G

VEELBELOVENDE STRATEGIËN: NEDERLAND

In de afgelopen jaren hebben het Ministerie van Justitie en Veiligheid, verschillende strafrechtactoren (de Raad voor de Rechtspraak, het OM en de politie), Slachtofferhulp Nederland en herstelrechtorganisaties hun steun uitgesproken voor de introductie van bemiddeling in het strafrecht. De Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) adviseerde de minister in 2016 om de herstelrechtprincipes duidelijker in de wet en beleid op te nemen. Herstelrechtexperts en LHBT-belangenorganisaties werken echter nog niet samen op dit onderwerp. In Nederland zijn de bestaande herstelgerichte programma's niet specifiek gericht op slachtoffers van LHBT-haatmisdrijven en hun behoeftes. Er zijn twee vormen van slachtoffer-dader-bemiddeling beschikbaar in Nederland: een wordt er aangeboden tijdens het strafrechtelijke proces door het mediationbureau (mediation in strafzaken) en de ander wordt aangeboden door een NGO (Perspectief Herstelbemiddeling). Deze laatste vindt plaats buiten het strafproces. Beide vormen van bemiddeling zijn gratis en worden aangeboden door getrainde mediators.

Het mediationbureau is ondergebracht bij de rechtbank. De mediators die hier werkzaam zijn, zijn onafhankelijke professionals. Dit type bemiddeling staat open voor alle strafbare feiten maar wordt alleen aangeboden tijdens het strafproces en wanneer de zaak in behandeling is genomen door de politie, de officier van justitie of de rechtbank. Het slachtoffer en de dader moeten beide instemmen met de bemiddeling en de dader moet daarnaast zijn verantwoordelijkheid nemen en de impact erkennen die het strafbare feit op het slachtoffer heeft gehad. Zowel slachtoffers, daders, advocaten, de officier en de rechter mogen verzoeken om bemiddeling. Ongeveer de helft van de bemiddelingszaken die worden aangemeld zijn geweldszaken. Gedurende het proces wordt het slachtoffer in de gelegenheid gesteld om de dader te vertellen over de impact die het slachtoffer heeft ondervonden (lichamelijk, emotioneel maar ook financieel). Daarnaast biedt de bemiddeling het slachtoffer de mogelijkheid om antwoorden te krijgen over het delict en de dader en om direct betrokken te zijn bij afspraken over de vergoeding van de scha-

de. De mediation kan resulteren in een schriftelijke overeenkomst tussen het slachtoffer en de dader. In deze overeenkomst wordt de vergoeding van de materiële en immateriële schade vastgelegd maar kunnen ook andere afspraken worden gemaakt over bijvoorbeeld excuses en toekomstig gedrag. De partijen kunnen ervoor kiezen om de overeenkomst naar de rechtbank te sturen. Indien dat gebeurt kan de rechter de overeenkomst meenemen in zijn beslissing over de straf.

Perspectief Herstelbemiddeling biedt bemiddeling aan buiten het strafproces. Zij bieden ook slachtoffer-dader bemiddeling aan, maar zonder dat hierbij de uitkomst van het strafproces wordt beïnvloed. Deze vorm van bemiddeling kan worden toegepast op allerlei soorten zaken, zowel bij jeugddelinquenten als bij volwassenen. Slachtoffers en daders kunnen zelf contact opnemen voor een traject maar ze kunnen ook worden doorverwezen (de doorverwijzers zijn vaak de reclassering, bureaus nazorg en Slachtofferhulp). Deelname is vrijwillig voor zowel het slachtoffer als de dader. De bemiddeling buiten de strafzaak om is niet tijdsgebonden. Dit kan plaatsvinden tijdens of na de zaak en tien of meer jaar nadat de dader is veroordeeld. Hoewel de organisatie weinig ervaring heeft met slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven (deze zaken worden zelden aangemeld), heeft de organisatie veel interesse om te worden geïnformeerd en getraind in hoe om te gaan met dit type misdrijf. Gezien de langdurige impact die het misdrijf op het slachtoffer heeft en het feit dat er in het strafproces vaak niet goed wordt omgegaan met haatmisdrijven, wordt verwacht dat een herstelgerichte benadering een positieve invloed heeft op het herstel van het slachtoffer, zelfs als het misdrijf al een lange tijd geleden heeft plaatsgevonden.

VEELBELOVENDE STRATEGIEËN: POLEN

H

In Polen wordt er onvoldoende ingespeeld op de behoeften van slachtoffers in strafprocedures. Zowel slachtoffers als professionals zijn zich onvoldoende bewust van de rechten van het slachtoffer. Anti-LHBT haatmisdrijven worden in het Poolse strafrecht niet erkend wat de situatie nog gecompliceerder maakt. Wetten, richtlijnen en beleidslijnen behandelen de slachtoffers van een anti-LHBT haatmisdrijf niet op bijzonder beschermde gronden. Er zijn echter voorbeelden waarin vooruitgang wordt geboekt in de kennis en toepassing van het herstelrecht en haatmisdrijven. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de stad Wroclaw. Om partner te worden van The European Forum for Restorative Justice Working Group on Restorative Cities, heeft de burgemeester van Wroclaw een team voor herstelrecht in het leven geroepen.

Het herstelgerichte Work for Local Community programma bij het Wroclaw Centre for Restorative Justice (WCRJ) valt onder de Wroclaw Integration Center (WIC). De WIC ondersteunt personen die het risico lopen op sociale uitsluiting, met het doel om hen sociaal en professioneel te integreren. De WCRJ organiseert gemeenschapstaakstraffen die moeten worden uitgevoerd door daders. Daarnaast kunnen daders worden betrokken in re-integratie activiteiten met ondersteuning van psychologen en loopbaanbegeleiders. Zij worden ook verwezen naar gespecialiseerde instanties om te werken aan onderliggende problemen die waarschijnlijk het strafbaar gedrag hebben veroorzaakt. Tot deze groep daders kunnen ook personen behoren die zich schuldig hebben gemaakt aan haatzaaiing en haatmisdrijven. De doelgroep omvat verder de lokale gemeenschap die melding heeft gemaakt van vandalisme, materiële schade en aanzetten tot haat in de openbare ruimte. De straf die door de WCRJ wordt opgelegd, omvat het verwijderen van hatelijke symbolen en inscripties uit de openbare ruimte. De WCRJ legt geen contact tussen het slachtoffer en de dader. Wel kunnen zij zaken doorsturen naar andere organisaties die zich bezighouden met bemiddeling. De WCRJ werkt samen met de Culture of Equality Association, de grootste LHBT NGO van Wroclaw.

Het Conflict Management and Peer Mediation (CMPM) programma is opgericht door de House of Peace Foundation (HPF), een NGO die ook gevestigd is in Wroclaw en op dit moment werkzaam is binnen drie gebieden: lokale ontwikkeling om de buurt nieuw leven in te blazen, peer-mediation en conflict-transformatie. Het CMPM werkt herstelgericht en biedt complexe educatieve activiteiten aan die gericht zijn op scholen en andere onderwijsinstellingen met als doel de relaties in de gemeenschap positief te veranderen, personen te trainen in de vreedzame oplossing van conflicten tussen leeftijdsgenoten en geweld door leeftijdsgenoten te voorkomen. Zij leren empathie te ontwikkelen, conflicten te analyseren en samen oplossingen te zoeken in moeilijke situaties. Het programma richt zich niet specifiek op haatzaaien of andere vormen van discriminatie maar kan wel worden toegepast op alle vormen van peer-conflicten die geen ernstige misdrijven zijn. Het CMPM kan worden ingezet in peer-conflicten over seksuele oriëntatie, genderidentiteit en -expressie, geslachtskenmerken en verschillende vormen van seksuele intimidatie. De HPF werkt niet met slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven, maar werkt samen met de Culture of Equality Association en ondersteunen hen met professionele kennis. Binnen een breder kader van antidiscriminatie-, burger- en mensenrechteneducatie (inclusief het CMPM) raakt het HPF ook LHBT-gerelateerde kwesties.

VEELBELOVENDE STRATEGIEËN: SPANJE

Ondanks het ontbreken van specifieke wetgeving die de toepassing van herstelrecht in Spanje duidelijk beschrijft, zijn er in het hele land belangrijke herstelinitiatieven en -programma's ontwikkeld. Een voorbeeld is de bemiddeling met minderjarigen in het strafrechtstelsel en een diversiteitsprogramma. Bovendien hebben sommige regionale regeringen hun eigen programma's voor herstelrecht, zoals de Catalaanse regering, die herstelrecht aanbiedt in elke fase van de strafprocedure. Hoewel deze diensten geen specifieke protocollen of programma's voor haatmisdrijven hebben, zijn ze gebaseerd op op maat gemaakte interventies, die ook kunnen worden toegepast op (anti-LHBT) haatmisdrijven.

Het herstelrechtprogramma van de Catalaanse regering wordt beheerd door de Area of Victims Compensation and Support (Department of Justice). Het hoofddoel is samen te werken met de dader en het slachtoffer van een strafbaar feit, evenals met andere mensen die schade hebben geleden, om de veroorzaakte schade te herstellen en vanuit een eerlijk en evenwichtig perspectief tot een oplossing te komen. Meestal wordt herstelrecht aangevraagd door rechterlijke instanties, en in veel mindere mate door de partijen zelf. Uitkomsten kunnen zijn: herstel van de relatie tussen partijen, verontschuldigingen en erkenning door de overtreder, en het uitvoeren van een dienst/taak die tijdens de bijeenkomst is overeengekomen. Wanneer het slachtoffer geen rechtstreeks contact wil met de dader, is er via dit programma een mogelijkheid voor een gesprek met het slachtoffer. Tijdens dit herstelgesprek, dat wordt gevoerd door professionele bemiddelaars, krijgen slachtoffers de kans om te praten over hun conflict en hun behoeften als slachtoffer, met als doel tot een helder oordeel te komen over de schade die zich heeft voorgedaan. Tijdens het interview wordt een actief luisterend oor geboden, zodat zij kunnen uitleggen wat er met hen is gebeurd, hoe zij zich voelden, wat ze nodig hebben en wat ze verwachten van gerechtigheid. Zeer weinig haatmisdrijven - althans die als zodanig zijn geclassificeerd - worden naar dit programma verwezen.

Wat betreft programma's die werken met daders, is er het Diversiteitsprogramma (Programa Diversidad) dat vrijwillig is voor mensen die in de gevangenis zitten en verplicht is voor degenen die zijn veroordeeld tot alternatieve straffen en maatregelen voor misdaden die verband houden met haat, vijandigheid, discriminatie of geweld. Het initiatief is een baanbrekend psycho-educatief programma dat bestaat uit ongeveer 50 sessies - eerst individuele en dan groepsessies - om vreemdelingenhaat, homofobie en andere haatmisdrijven te bestrijden. Het programma bestaat in zeven Spaanse gevangenis en heeft tot doel de recidive te verminderen door heropvoeding en re-integratie te bevorderen. De eerste fase is een evaluatiefase, gevolgd door de tweede fase gewijd aan het therapeutische proces. Gedurende deze fase komen thema's als intolerantie, een laag zelfbeeld en vooroordelen aan de orde. In de derde fase wordt het proces geëvalueerd en in de laatste fase kan er een ontmoeting plaatsvinden tussen slachtoffer en dader.

Het programma Diversiteit richt zich op mensen die zijn veroordeeld voor het plegen van een haatmisdrijf, overeenkomstig artikel 510 van het Spaanse Wetboek van Strafrecht, en op mensen die zijn veroordeeld voor andere misdrijven, met de verzwarende omstandigheden van haatmisdrijven, namelijk misdrijven vanuit racistische, anti-Semitische of andere discriminerende motieven (waaronder seksuele geaardheid of identiteit). Daders van haatmisdrijven zijn de belangrijkste doelgroep, maar er zijn geen gegevens over specifieke interventies voor daders van anti-LHBT haatmisdrijven. Bij de ontwikkeling van het Diversiteitsprogramma werd al vanaf het begin speciale aandacht besteed aan slachtoffers van haatmisdrijven. Volgens het Ministerie van Binnenlandse Zaken hebben verschillende groepen slachtoffers van haatmisdrijven en andere doelgroepen tijdens de ontwikkeling van dit programma bijgedragen met hun ervaringen en meningen, en gereflecteerd op de veroorzaakte schade en de daaruit voortvloeiende persoonlijke en sociale gevolgen.

VEELBELOVENDE STRATEGIEËN VAN EEN NIET-PROJECTPARTNER (ENGELAND)

J

HET HATE CRIME PROJECT AAN HET SOUTHWARK MEDIATION CENTRE, UNITED KINGDOM

Het project Hate Crime is opgezet om conflicten in lokale gemeenschappen aan te pakken waar haat of vooroordelen een rol spelen. Zowel indirecte als directe vormen van bemiddeling in de wijk kunnen worden gebruikt. Zaken kunnen worden doorverwezen door verschillende instanties, waaronder de politie, woningbouwverenigingen, meldpunten voor overlasten en de partijen zelf. Bij de zaken die binnenkomen gaat het in veel gevallen om zaken die al langere tijd aan het escaleren zijn. Het project heeft verschillende doelen: (1) door middel van de dialoog op zoek gaan naar de impact die het conflict heeft op betrokkenen; (2) een beter inzicht krijgen in de rol van vooroordelen in het conflict; en (3) overeenstemming bereiken over bevredigende oplossingen. Vaak ontstaan er schriftelijke overeenkomsten waarin wordt vastgelegd wat elke partij na de mediation moet doen (vaak een belofte om te stoppen met haatzaaien).

Het proces begint met aparte ontmoetingen met de partijen voor een eerste gesprek over mediation en wat het zou kunnen betekenen. Vaak voeren bemiddelaars dan een tweede gesprek voordat de daadwerkelijke bemiddeling plaatsvindt. In de voorbereidende fase kunnen partijen praten over hun verwachtingen en bereidheid, rekening houdend met mogelijke voordelen en risico's. Op dit punt informeert de bemiddelaar de partijen dat het doel is het bereiken van een oplossing en niet het bespreken van het conflict.

Hoewel er een duidelijke herstelgerichte focus is in het Hate Crime Project, wordt het niet volledig beschouwd als herstelrecht, met name omdat het daders niet aanmoedigt om de verantwoordelijkheid te nemen. Dit komt door

de aanpak waarbij partijen niet gelabeld worden, wat ook voordelen heeft. Als gevolg hiervan is het mogelijk dat de dader geen verantwoordelijkheid neemt voor zijn gedrag vóór een bijeenkomst. Een dergelijke aanpak leidt ook tot een kleinere kans dat de dader enige vorm van herstelbetaling uitvoert. Door partijen als belanghebbenden te zien, kunnen bij haatmisdrijven de problemen die verband houden met meerlagige geschillen, waarbij de dader mogelijk ook slachtoffer is geweest en vice versa, beter worden aangepakt. De kans daarop moet altijd worden onderzocht bij het voorbereiden van partijen op herstelrechtprocessen.

Ondanks deze tekortkoming in termen van erkennen van volledige verantwoordelijkheid van de dader en het feit dat herstelrecht en herstelgerichte benaderingen meer moeten worden gezien als een helpende factor bij het herstellen van de schade in plaats van een weg naar volledige schadeloosstelling, heeft deze aanpak verschillende positieve resultaten bij haatmisdrijven. Onderzoek heeft duidelijke aanwijzingen gevonden voor een afname van angst en bezorgdheid als gevolg van deelname aan het project.¹ De mogelijkheid om zich uit te spreken helpt bovendien daders om de impact van vooroordelen op het slachtoffer te zien. Een open dialoog stelt de bemiddelaar ook in staat om de vraag te stellen of identiteit ook een thema is, en hoe dit een rol speelt in het grotere conflict. Vooral bij haatmisdrijven is er de behoefte om te horen dat de dader afziet van toekomstige misdaden, en slachtoffers hebben behoefte aan tastbaar bewijs om dit ook zo te kunnen voelen. Ten slotte kan de rol van de bemiddelaar ook een positieve impact hebben op het slachtoffer. Tot aan het bemiddelingsproces hebben veel slachtoffers te maken gehad met autoriteiten en anderen in hun omgeving, die hun ervaringen niet serieus nemen. Er zijn aanwijzingen dat het Hate Crime Project ervoor zorgt dat slachtoffers zich erkend en niet langer gemarginaliseerd voelden, wat ook helpt bij hun herstel.

BRIGHTON EN HOVE POLICE: RESTORE DIVERCITY, ENGELAND

Sinds 2015 zet Brighton & Hove zich in om een 'herstellende stad' te zijn, door het Community Safety Partnership te implementeren. Dit bestaat uit onder meer lokale overheden, politie, woningbouworganisaties en vertegenwoordigers van de geestelijke gezondheidszorg en sociale zorg. De samenwerking

¹ Walters, M. (2014). Hate Crime and Restorative Justice: Exploring Causes, Repairing Harms. Oxford: Oxford University Press.

STRATEGIEËN OM NETWERKEN EN SAMENWERKINGEN TE BEVORDEREN

K

was het resultaat van de succesvolle herstelconferenties tussen slachtoffers en daders, en de wens om in te zetten op vroegtijdige interventie en preventie buiten de strafrechtelijke setting. De uitgangspunten van de ‘herstellende stad’ zijn herstel, vrijwilligheid, neutraliteit, toegankelijkheid, veiligheid en respect. De stad belooft dat alle individuen en de samenleving, voor zover zij schade hebben geleden door misdaad of conflict, de kans krijgen om deel te nemen aan herstelrecht om van de geleden schade te herstellen.

Hoewel de doelgroep groter is, zijn ook slachtoffers van haatmisdrijven via dit initiatief bereikt. Het opgerichte community safety team pleegde zowel directe als indirecte interventies. Als gevolg hiervan werd het duidelijk dat herstelcirkels een grote impact kunnen hebben op degenen die te maken hebben gehad met haatincidenten en haatmisdrijven. Het team faciliteerde ook indirecte bijeenkomsten waar het slachtoffer niet direct met de dader wilde communiceren of waar de dader niet kon worden geïdentificeerd.

Als onderdeel van het herstelrechtproject stelt Restore DiverCity daders in staat rechtstreeks met de slachtoffers te spreken om de impact van hun acties volledig te begrijpen, en waar mogelijk het goed te maken. In één gedocumenteerd geval besloot een tiener die werd aangevallen door vijf anderen en homofobe scheldwoorden over zich heen kreeg, een herstellende aanpak te volgen. In plaats van aangifte te doen bij de politie, schreef hij een slachtofferverklaring die werd voorgelezen door een herstelrechtconsulent aan de daders en hun ouders. In deze opzet kunnen slachtoffers ook met hun daders praten via WhatsApp, of verklaringen voor hen laten voorlezen. Het initiatief erkent dat, hoewel strafrechtelijke vervolging een optie is, de oplossing via het herstelrecht een manier is om vooroordelen en aangeleerd gedrag aan te pakken, die het mogelijk maakt om uitdrukking te geven aan wat het betekent wanneer je identiteit wordt aangevallen. Het programma geeft de hoogste prioriteit aan de behoeften van het slachtoffer en de gemeenschap bij het oplossen van het conflict, en stelt hen vervolgens in staat om een signaal af te geven dat dergelijk gedrag niet wordt getolereerd.

Samenwerking is van fundamenteel belang om de toegang van slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven tot herstelrecht te vergroten, en diegenen die samenwerken moeten bedenken hoe vooroordelen kunnen worden bestreden om secundaire victimisatie (herhaald slachtofferschap) en het uiten van onbewuste vooroordelen te voorkomen.

Er kunnen juridische mechanismen worden ingesteld om de samenwerking te bevorderen. Zoals eerder opgemerkt, biedt een circulaire in België (Col 13/2013), die herstelrecht binnen het onderzoek en de vervolging in gevallen van haatmisdrijven behandelt, richtlijnen voor politie en openbare aanklagers bij de behandeling van gevallen van haatmisdrijven en discriminatie, verwijzend naar het gebruik van herstelbemiddeling. Politie en openbare aanklagers krijgen ook begeleiding bij het beoordelen en classificeren van haatmisdrijven om de kwaliteit van het melden van deze gevallen te verbeteren. Een werkgroep rond het document is betrokken bij het monitoren van de impact van de circulaire. Dit punt – namelijk het opzetten van een soort platform voor belangrijke actoren om samen te komen en te bespreken wat werkt en waar de uitdagingen liggen – kan ook dienen als een belangrijk netwerkinstrument om de toegang te vergroten.

Dergelijke documenten die meer houvast bieden in termen van het gebruik van bemiddeling, en het combineren van wettelijke kaders met trainingen voor politie en openbare aanklagers, zodat ze volledig begrijpen waarom herstelgerichte interventies en maatregelen de beste optie kunnen zijn, zal de toegang tot herstelrecht waarschijnlijk ook doen toenemen. Deze mechanismen kunnen een positieve bijdrage leveren aan het veranderen van de cultuur en het verwijzingsgedrag van belangrijke verwijzende instanties.

Een ander voorbeeld op lokaal niveau is te vinden in Polen, hier ook eerder beschreven. Om partner te worden in het kader van de European Forum for Restorative Justice Working Group on Restorative Cities, werd door de burgemeester van Wrocław een Team for Restorative Justice opgericht. Het team brengt vertegenwoordigers van de gemeente, rechtbanken, reclassering, gemeentepolitie en de ngo-sector samen om herstelrecht te bevorderen en een vlotte samenwerking tussen deze partijen te verzekeren. Sommige leden zijn van mening dat steun van lokale overheden cruciaal is voor slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven om toegang te krijgen tot herstelrecht. Zij geven aan dat de gemeentelijke programma's voor herstelrecht klaar staan om hun activiteiten ook onder LHBT-inwoners te promoten. Momenteel werken LHBT-activistenkringen samen met het herstelrechtteam.

Trainingen zijn ongetwijfeld in staat om herstelrechtconsulenten ervan te overtuigen dat een op haat gebaseerd delict unieke schade veroorzaakt, die een specifieke aanpak vereist. Trainingen kunnen advocaten en openbare aanklagers van slachtoffers van LHBT-haatmisdrijven ertoe brengen om alternatieve manieren te overwegen, om het conflict op een volledig herstellende manier op te lossen. Deze trainingen zullen vooral effectief zijn wanneer ze gebruik maken van elkaars vaardigheden en kennis, namelijk beide laten leren van elkaars expertise.

Een aanbevolen training is de LetsGoByTalking-training over herstelrecht en haatmisdrijven, die gedeeltelijk (Module 1 en 2) kan worden geraadpleegd op de projectwebsite: www.lets gobytalking.eu. De doelgroep voor de training zijn professionals werkzaam bij LHBT-belangenorganisaties, justitiediensten, gevangenis-, reclasserings- en maatschappelijke organisaties die mogelijk betrokken zijn bij anti-LHBT-haatmisdrijven en die basiskennis en vaardigheden nodig hebben. De training is in vijf talen en met landspecifieke informatie beschikbaar.

Er zijn in totaal drie modules. **Module 1** richt zich op kennis over LHBT en anti-LHBT haatmisdrijven. In submodule 1A staat algemene theorie over LHBT en de gebruikte terminologie centraal. Daarnaast wordt het concept haatmisdrijf uitgelegd en wordt er stilgestaan bij de effecten die haatmisdrijven hebben op slachtoffers en wat hun behoeftes zijn na het meemaken van een dergelijk misdrijf. Submodule 1B voorziet in informatie over de LHBT-community en hun bescherming. Er wordt aandacht besteed aan bestaande wetgeving en beleid waardoor LHBT'ers worden beschermd, maar ook welke sociale initiatieven en organisaties er zijn om de LHBT-community te empoweren.

In **module 2** staat het herstelrecht centraal. Submodule 2A biedt informatie over de geschiedenis, de filosofie en de principes van het herstelrecht en besteedt aandacht aan de effectiviteit van het herstelrecht. In submodule 2B staat het herstelrecht in de nationale context centraal. Zo wordt er gekeken welke wetgeving er bestaat, die het herstelrecht mogelijk maakt en welke organisaties herstelgerichte programma's aanbieden.

Module 3 is de laatste module, hierbij komen maximaal 12 deelnemers samen in een (online) klassikale bijeenkomst. Deze bijeenkomst wordt geleid door een trainer die toeziet op de interactie en het leerproces van de individuele deelnemers. Voor deze derde module is een uitgebreide trainershandleiding beschikbaar. In module 3 gaan de deelnemers de verworven kennis uit de eerste twee modules toepassen op een casus. Ze oefenen met een herstelgerichte en LHBT sensitieve aanpak. Het doel van module 3 is:

- ▶ het vergroten van het bewustzijn;
- ▶ professionals helpen een positieve houding te ontwikkelen tegenover het herstelrecht en het toepassen hiervan bij anti-LHBT haatmisdrijven;
- ▶ professionals kennis aanreiken hoe zij een herstelgerichte aanpak kunnen hanteren in hun werk met slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven.

Tot slot, belangrijke instellingen voor de samenwerking, zijn universiteiten/scholen, met name degenen die toekomstige professionals opleiden die zullen werken met slachtoffers en daders van anti-LHBT-haatmisdrijven. Binnen deze instellingen kunnen initiatieven worden opgezet zoals LHBT-helpdesks, bewustmakingscampagnes of onderwijsmodules waardoor herstelgerichte benaderingen van conflicten die zich op scholen voordoen worden bevorderd. Organisaties die plegers van haatmisdrijven ondersteunen, moeten ook worden betrokken om meer kennis en expertise te ontwikkelen over het waarom van deze daden van haat en discriminatie, kennis die nodig is bij het ontwikkelen van elk type reactie op criminaliteit.

VEELGESTELDE VRAGEN

Plegers van haatmisdrijven moeten haat ingebakken hebben in hun overtuigingen. Zal een procedure die de dader en het slachtoffer samenbrengt, het slachtoffer niet opnieuw tot slachtoffer maken als de dader opnieuw deze haat toont?

Zoals altijd in het herstelrecht staat het welzijn en de veiligheid van partijen voorop. Daders van haatmisdrijven hebben vaak geen extreme ideologieën en een goede intake kan ervoor zorgen dat het slachtoffer niet verder getraumatiseerd wordt. Vaak plegen daders haatmisdrijven vanwege hun eigen angsten, onwetendheid, woede en verveling, en zoeken ze naar manieren om gevoelens van macht te krijgen en te reageren op waargenomen bedreigingen voor hun manier van leven. Ze zien de daad vaak niet als discriminatie, of zelfs niet als een weerspiegeling van hun eigen waardesysteem. De mogelijkheid tot een dialoog stelt de dader in staat empathie op te bouwen en om de ontmenselijking van de slachtoffers die voor en/of tijdens de daad zelf plaatsvond, tegen te gaan.

Wat houdt het proces van het versterken van empathie in?

WAls we het hebben over het opbouwen van empathie, verwijzen we naar het helpen van iemand om meer te denken aan en zich verbonden te voelen met het innerlijke leven van een ander. Het is begrijpelijk dat dit een heel moeilijk proces is, een proces dat niet in één afspraak kan worden bereikt, maar de mogelijkheid voor dialoog kan partijen helpen begrijpen wat de ander doormaakt - de eerste stappen naar empathie. Hoewel partijen vaak verschillende achtergronden hebben, kan de empathie die mensen kunnen voelen vaak opwegen tegen de vooroordelen die daders van haatmisdrijven hebben. Vooral wanneer daders worden geconfronteerd met het trauma van het slachtoffer, zullen ze waarschijnlijk medeleven voelen met hun lijden. Spreken over de ervaren schade kan natuurlijk ook wroeging bij de dader oproepen en partijen

helpen om overeenstemming te vinden. In het beste geval stelt het proces partijen in staat om culturele en identiteitsverschillen te waarderen.

Het lijkt onwaarschijnlijk dat een slachtoffer de dader daadwerkelijk zou willen ontmoeten. Is dit niet de reden waarom weinig slachtoffers deelnemen aan herstelrechtprocedures?

Vooral wanneer herstelrecht wordt gepresenteerd op een manier die voor partijen niet duidelijk is, wijzen zij het aanbod waarschijnlijk af. Onderzoek, zowel door het LetsGoByTalking-project als elders, heeft uitgewezen dat slachtoffers en daders het aanbod waarschijnlijk zullen accepteren, als het op het juiste moment in hun genezingsproces en met de juiste informatie wordt gedaan. Helaas zien we nog steeds dat slachtoffers niet daadwerkelijk worden geïnformeerd, vaak omdat verwijzende instanties hun eigen redenen hebben om partijen of herstelrechtorganisaties niet te informeren over een zaak.

Als we het hebben over strategieën voor herstelrecht en haatmisdrijven, is het dan echt nodig om een apart programma te hebben voor alleen slachtoffers van haatmisdrijven?

Het LetsGoByTalking-project heeft aangetoond dat als herstelrechtorganisaties en organisaties voor haatmisdrijven in staat zijn om samen te werken, of wanneer zij inzicht krijgen in de specifieke kenmerken van de schade die veroorzaakt wordt door een aanval op de identiteit van het slachtoffer, het mogelijk is om slachtoffers van haatmisdrijven binnen bestaande herstelrechtprogramma's te ondersteunen.

Moeten we een 'zachte' benadering hanteren bij het omgaan met haatmisdrijven, terwijl de impact zo groot kan zijn voor slachtoffers?

Er is een algemene misvatting dat herstelrecht een 'zachte' reactie is bij de aanpak van criminaliteit. In veel opzichten vereist het meer van de dader en mist het niet noodzakelijk een bestraffende component. De sociale sanctiëring door de wet is van cruciaal belang om te benadrukken dat discriminatie en haat moeten worden afgewezen. Maar het een mag het ander niet uitsluiten. Herstelrecht zorgt er ervoor dat de veroorzaakte schade wordt aangepakt en kan helpen de onderliggende oorzaken van vooroordelen aan te pakken, zowel op individueel als op gemeenschapsniveau.

CONCLUDING THOUGHTS

M

Ik werk bij een organisatie voor herstelrecht en ik zou graag manieren vinden om te werken met anti-LHBT haatmisdrijven. Welk advies heb je voor mij?

Er zijn verschillende organisaties met specifieke kennis over LHBT en/of slachtofferschap. Slachtofferhulp Nederland is de centrale organisatie in Nederland die zich bezighoudt met de ondersteuning van slachtoffers in het algemeen. Daarnaast zijn er in Nederland verschillende belangenbehartigers van de LHBT-community. Denk hierbij aan het COC die opkomt voor de belangen van LHBT'ers, Transgender Netwerk Nederland (TNN) en Maruf die zich inzet voor queer Moslims. De training die in het kader van het LGBT-project is ontwikkeld, kan een goede manier zijn om de eigen kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen.

Ik werk bij een organisatie die zich inzet voor het verbeteren van de positie van slachtoffers van haatmisdrijven en ik zou graag manieren vinden om te werken met het herstelrecht. Welk advies heb je voor mij?

Er zijn in Nederland verschillende organisaties die zich bezighouden met herstelrecht. Je kan contact opnemen met Perspectief Herstelbemiddeling, een organisatie die herstelrechtprocedures aanbiedt buiten het strafrecht. Daarnaast biedt mediation in strafzaken een mogelijkheid om tijdens of na een strafzaak een bemiddelingstraject aan te gaan. Daarnaast kun je contact opnemen met Restorative Justice Nederland, het innovatie- en kenniscentrum voor herstelrecht in Nederland. De training die in het kader van het LGBT-project is ontwikkeld, kan een goede manier zijn om de eigen kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen.

Waar kan ik meer informatie vinden over herstelrecht en anti-LHBT-haatmisdrijven?

- ▶ <https://LetsGoByTalking.eu>
- ▶ <https://safetobe.eu/>
- ▶ <https://www.southwarkmediation.co.uk/projects/hate-crimes-project/>
- ▶ <https://why-me.org/campaigns/hate-crime-restorative-justice/>

Deze brochure biedt samenvattend de bevindingen van het LetsGoByTalking-project, met als doel de lezer te informeren over een gebied dat nog nader onderzoek en kennis behoeft. Het toepassen van een slachtoffergerichte benadering zal leiden tot meer positieve ervaringen voor slachtoffers, maar dit moet gebeuren vanuit het bewustzijn dat slachtoffers van haatmisdrijven lijden onder schade door een aanval op hun identiteit, en die daarmee een unieke groep vormen. Hun bijzonder kwetsbare status, waarbij ze waarschijnlijk in grotere mate last hebben gehad van gevoelens van machteloosheid dan hun niet-LHBT-tegenhangers, vraagt om een goede samenwerking tussen professionals afkomstig van zowel organisaties met expertise op het gebied van herstelrecht of LHBT, als ook met organisaties en professionals binnen het strafrecht. Naast de training die vanuit dit project wordt aangeboden, is het ontdekken en kennismaken met bestaande organisaties een verdere stap in het versterken van de herstelgerichte respons voor slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven.

<https://www.perspectiefherstelbemiddeling.nl/>

<http://www.restorativejustice.nl/>

<https://www.rechtspraak.nl/Onderwerpen/mediation/mediation-in-strafzaken>

<https://www.slachtofferhulp.nl/>

<https://www.halt.nl/>

<https://www.coc.nl/>

<https://www.transgendernetwerk.nl/>

<http://www.maruf.eu/>

<https://lgbtasyilumsupport.nl/nl/>

<https://stichtingondersteboven.nl/>

<https://www.movisie.nl/>

<https://biplus.nl/>

<https://www.politie.nl/onderwerpen/roze-in-blauw.html>

LET'S GO BY TALKING

www.letsgobytalking.eu

PROJECT COORDINATOR

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

PROJECT PARTNERS

EUROPEAN
FORUM FOR
RESTORATIVE
JUSTICE

avans
university of
applied sciences

Uniwersytet
Wrocławski

UNIVERSITÀ
DEGLI STUDI
DI BRESCIA

bilitis

Universitat
de Girona

Funded by the European Union's Justice Programme (2014-2020).

The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.